

Η κρίσιμη δεκαετία

Του Ν. ΜΟΥΖΕΛΗ

ΠΙΝ από λίγο καιρό ο Γεώργιος Ράλλης δήλωσε πως αν η χώρα μας ακολουθούσε στη δεκαετία του '80 την πολιτική που αυτή τη στιγμή εφαρμόζει ο Κώστας Σημίτης, η Ελλάδα θα ήταν σήμερα μία από τις ευημερούσες κοινωνίες της Ευρώπης. Η δήλωση αυτή σχολιάστηκε εκτενώς και από τους πολιτικούς και από τα ΜΜΕ - αλλά η προσοχή όλων επικεντρώθηκε αποκλειστικά στις επιπτώσεις που η παρέμβαση του πρώην πρωθυπουργού είχε στο κομματικό χριστιανισμό: πόσο ανέβηκαν οι μετοχές του Σημίτη και πόσο κατέβηκαν αυτές του νέου προέδρου της ΝΔ; Αυτό που κανένας δεν ρώτησε όμως είναι κατά πόσον η δήλωση Ράλλη είναι ουσιαστική ή λανθασμένη.

Θα μπορούσε άραγε η Ελλάδα, με μια διαφορετική πολιτική στην προηγούμενη δεκαετία, να έδειχνε το χάρμα που τη χωρίζει από τις πιο ανεπτυγμένες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης; Και αν ναι, με τι ειδικές στρατηγικές θα ήταν δυνατόν να επιτευχθεί κάτι τέτοιο; Αυτό το ειδικό οι προβληματισμοί δεν είναι απλή παρελθοντολογία. Όπως θα υποστηρίξω πιο κάτω, η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα μπορεί να μας βοηθήσει να ακολουθήσουμε την κατάλληλη αναπτυξιακή στρατηγική σήμερα.

Νομίζω πως στο υποθετικό ερώτημα που η δήλωση Ράλλη εγείρει, η αναπτυξιακή εμπειρία της Ιρλανδίας μπορεί να μας βοηθήσει να δώσουμε μια ικανοποιητική απάντηση. Όπως είναι γνωστό, η Δημοκρατία της Ιρλανδίας, ως κοινωνία, έχει πολλά κοινά χαρακτηριστικά με τη χώρα μας: μικρός πληθυσμός (3,5 εκατομμύρια περίπου), χαμηλή γεννητικότητα, πελατειακό σύστημα διακυβέρνησης, τεράστια διασπορά (οι Ιρλανδοί που ζουν εκτός του πατρίδος εφόρουν είναι περισσότεροι από αυτούς που ζουν εντός), έντονος ρόλος της Εκκλησίας στην πολιτική και κοινωνική ζωή της χώρας, «αναπτυκτική» αγροτική οικονομία και χαμηλό βιοτικό επίπεδο στις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες κλπ.

Επιπλέον, όπως και η χώρα μας, στις δύο τελευταίες δεκαετίες η Ιρλανδία, ως «εμφερεσιακή» χώρα, πήρε σημαντική οικονομική βελτίωση από την Κοινότητα. Από την άλλη μεριά, όμως, αντίθετα με την Ελλάδα, οι πολιτικές ηγε-

σίες χρησιμοποίησαν τους κοινωνικούς πόρους κατά τέτοιο τρόπο που σήμερα η Ιρλανδία έχει περάσει από το κλαμπ των φτωχών σε αυτό των πλουσίων.

Ιδού μερικά εντυπωσιακά στατιστικά στοιχεία. Στα μέσα της δεκαετίας του '80 η Ιρλανδία ήταν μία από τις φτωχότερες χώρες της Δ. Ευρώπης. Το εθνικό της εισόδημα ήταν λίγο - πολύ στο ίδιο επίπεδο με αυτό της Πορτογαλίας και της Ελλάδας. Σήμερα όμως όχι μόνο είναι πολύ ψηλότερο από το ελληνικό, το πορτογαλικό και το ισπανικό, αλλά και έχει ξεπεράσει αυτό της Βρετανίας (βλέπε «The Economist», 17.5.97, σελ. 23-26). Στην περίοδο 1990-1996 το ακαθάριστο εθνικό προϊόν αυξήθηκε κατά μέσο όρο 5%, ενώ ο αντίστοιχος κοινωνικός μέσος όρος ήταν 1,5%. Και όλα αυτά επιτεύχθηκαν χωρίς την αύξηση του πληθωρισμού (αυτή τη στιγμή οι τιμές στην Ιρλανδία αυξάνονται μόνο κατά 1,5% τον χρόνο!).

**Κανένας
δεν ρώτησε
κατά πόσον
η δήλωση
Ράλλη είναι
ουσιαστική
ή λανθασμένη**

ΤΟ ΕΡΩΤΗΜΑ που τίθεται βέβαια είναι πώς κατάφερε η Ιρλανδία να έχει επιδόσεις ανάλογες με αυτές των ασιατικών «τύρεων» - και μάλιστα χωρίς τη χρησιμοποίηση του τύπου των αυταρχικών μέτρων που χαρακτηρίζουν τον ανερχόμενο ασιατικό καπιταλισμό; Ποια είναι η αναπτυξιακή συνταγή που οδήγησε στο ιρλανδικό «οικονομικό θαύμα»;

Αυτό που έχει πολύ ενδιαφέρον είναι πως η ιρλανδική συνταγή, κατά κάποιον τρόπο, πείει ενάντια και στην κυρίαρχη συντηρητική / νεοφιλελεύθερη ιδεολογία και στην συμβατική σοσιαλδημοκρατική. Η, για να θέσω το θέμα πιο θετικά, η **ιρλανδική στρατηγική συνδυάζει κατά δημιουργικό τρόπο στοιχεία και από τις δύο αναπτυξιακές λογικές**. Πιο συγκεκριμένα, από τη συντηρητική πλευρά έχουμε το στοιχείο της δημοσιονομικής πειθαρχίας (αυστηρός έλεγχος των κρατικών δαπανών και του πληθωρισμού), της χαμηλής φορολογίας επιχειρήσεων που σχολούνται με τη βιομηχανία και την εξαγωγή υπηρεσιών, του ανοιχτός της οικονομίας στο ξένο κεφάλαιο (ειδικά

μέτρα για την προσέλκυση μονάδων προηγμένης τεχνολογίας), της εντατικής ανάπτυξης του χρηματοπιστωτικού και τραπεζικού τομέα κλπ.

Από την άλλη μεριά τώρα, απογοητευόντας τους οπαδούς της θατετικής / νεοφιλελεύθερης λογικής, η ιρλανδική ανάπτυξη βασίζεται σε μια σειρά από παρεμβατικά μέτρα τα οποία έχουν σκοπό να διορθώσουν / καθοδηγήσουν τους μηχανισμούς της αγοράς - μεριάζοντας τις βάρβαρες ή και μη εθνικά συμφερόουσες επιπτώσεις τους. Είτι η κρατική ΙΔΑ (Agency of Industrial Development) έχει διαμορφώσει μια πολιτική βούληση για την εφαρμογή λύσεων που θα ξεπερνούν και τη νεοφιλελεύθερη και τη σοσιαλδημοκρατική λογική. Βλέπε άρθρο μου στο «Βήμα», 23.6.96).

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΟΥΝ όλα τα παραπάνω για τη χώρα μας; Ξαναγυρίζοντας στον αρχικό μας προβληματισμό, νομίζω πως ο ισχυρισμός του Γ. Ράλλη είναι ουσιαστικός. Πράγματι, αν το ΠαΣοΚ ακολουθούσε στη δεκαετία του '80 μια παρόμοια πολιτική με αυτή που προσαθεί να ακολουθήσει ο Κ. Σημίτης σήμερα, η Ελλάδα θα μπορούσε να είχε μπει σε «ιρλανδικό τύπο» αναπτυξιακή τροχιά. Οι λόγοι γι' αυτό το συμπέρασμα είναι προφανείς:

α) Η κυβέρνηση Σημίτη ακολουθεί (με πόση επιτυχία δεν το ξέρουμε ακόμη) μια αναπτυξιακή στρατηγική που συνδυάζει τη δημοσιονομική αυστηρότητα, τον ευελικό κρατικό παρεμβατισμό, τον κοινωνικό διάλογο και την κοινωνική δικαιοσύνη.

β) Αν αυτή η στρατηγική εφαρμόζονταν στη παρούσα δεκαετία, αν οι κοινωνικοί πόροι δεν καταπαταλύνονταν για καθαρά κομματικούς σκοπούς - αν δηλαδή ο σημερινός οικονομικός ορθολογισμός / ρεαλισμός αντικαθίστατο τον παπινωτικό λαϊκισμό του «Ταξάβλα, δώσε τα όλα» μια δεκαετία πιο πριν - δεν υπάρχει αμφιβολία πως η Ελλάδα δεν θα βρισκόταν σήμερα στον «πάτο» της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

ντρο. Βέβαια το πρόβλημα της ανεργίας δεν έχει λυθεί - είναι γύρω στο 10%. Αντίθετα όμως με χώρες σαν την Ελλάδα, που έχουν παρόμοια επίπεδα ανεργίας, η Ιρλανδία είναι σε καλύτερη θέση να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά αυτό το πρόβλημα - αφού έχει υψηλότερο κατά κεφαλή εισόδημα, χαμηλότερο εξωτερικό χρέος, χαμηλότερο πληθωρισμό, υψηλότερους ρυθμούς ανάπτυξης κλπ. (Βέβαια για να λυθεί το πρόβλημα της ανεργίας σήμερα δεν χρειάζεται μόνο μια νέα σύνθεση συντηρητικών και σοσιαλδημοκρατικών στρατηγικών: χρειάζεται επίσης μια νέα πολιτική βούληση για την εφαρμογή λύσεων που θα ξεπερνούν και τη νεοφιλελεύθερη και τη σοσιαλδημοκρατική λογική. Βλέπε άρθρο μου στο «Βήμα», 23.6.96).

ΤΙ ΣΗΜΑΙΝΟΥΝ όλα τα παραπάνω για τη χώρα μας; Ξαναγυρίζοντας στον αρχικό μας προβληματισμό, νομίζω πως ο ισχυρισμός του Γ. Ράλλη είναι ουσιαστικός. Πράγματι, αν το ΠαΣοΚ ακολουθούσε στη δεκαετία του '80 μια παρόμοια πολιτική με αυτή που προσαθεί να ακολουθήσει ο Κ. Σημίτης σήμερα, η Ελλάδα θα μπορούσε να είχε μπει σε «ιρλανδικό τύπο» αναπτυξιακή τροχιά. Οι λόγοι γι' αυτό το συμπέρασμα είναι προφανείς:

α) Η κυβέρνηση Σημίτη ακολουθεί (με πόση επιτυχία δεν το ξέρουμε ακόμη) μια αναπτυξιακή στρατηγική που συνδυάζει τη δημοσιονομική αυστηρότητα, τον ευελικό κρατικό παρεμβατισμό, τον κοινωνικό διάλογο και την κοινωνική δικαιοσύνη.

β) Αν αυτή η στρατηγική εφαρμόζονταν στη παρούσα δεκαετία, αν οι κοινωνικοί πόροι δεν καταπαταλύνονταν για καθαρά κομματικούς σκοπούς - αν δηλαδή ο σημερινός οικονομικός ορθολογισμός / ρεαλισμός αντικαθίστατο τον παπινωτικό λαϊκισμό του «Ταξάβλα, δώσε τα όλα» μια δεκαετία πιο πριν - δεν υπάρχει αμφιβολία πως η Ελλάδα δεν θα βρισκόταν σήμερα στον «πάτο» της Ευρωπαϊκής Κοινότητας.

γ) Ειδική ακριβώς η χώρα μας διαθέτει συγκριτικά πλεονεκτήματα παρόμοια με αυτά της Ιρλανδίας, η αναπτυξιακή εμπειρία της τελευταίας είναι χρήσιμη και για την αξιολόγηση του παρελθόντος και για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων που ανοίγονται μπροστά μας σήμερα.

Ως προς το παρελθόν η ιρλανδική περίπτωση δείχνει καθαρά π ειδικές ευκαιρίες χάσαμε επειδή είχαμε την ατυχία να έχουμε στη μεταπολιτευτική πολιτική την ανάπτυξη της εθνικής οικονομίας και περισσότερο για το σύστημα και την επέκτασή των κομματικών τους μαγαζιών.

δ) Όσο αφορά το παρόν και το μέλλον τώρα, αν η στρατηγική Σημίτη πετύχει (πράγμα που δεν είναι βέβαια καθόλου σίγουρο), η Ελλάδα έχει, έστω και στο παρόν, τη δυνατότητα αξιοποίησης των πλεονεκτημάτων που διαθέτει

για να προχωρήσει προς την «ιρλανδική» κατάσταση. Τέλος, αυτό που επίσης δείχνει και η ιρλανδική και η περίπτωση των ασιατικών «τύρεων» είναι πως μικρές χώρες - μέσα στο πλαίσιο της ραγδαίας οικονομικής παγκοσμιοποίησης - ακολουθώντας κατά μη δογματικό τρόπο την κατάλληλη στρατηγική (που φυσικά αλλάζει από περίπτωσης σε περίπτωση) μπορούν να μεταπηδούν από την ημιπεριφέρεια στο κέντρο. Αυτό

βέβαια δεν σημαίνει πως όλες οι χώρες της «αυτοκρατορίας ανάπτυξης» μπορεί να πετύχουν κάτι τέτοιο - χρειάζονται ειδικές προϋποθέσεις, που έχει για παράδειγμα η χώρα μας, όχι όμως η Βουλγαρία ή η Γκάνα. Επιπλέον, η μετάβαση από την ημιπεριφέρεια στο κέντρο δεν σημαίνει πως, ως διά μαγίας, όλες οι αρχιτεκτονικές παραδοσιακές δομές της κοινωνίας μας (κρατικές αυταρχιστικές, πελατειακά κόμματα, διαδοχικές χαρακτηριστικές της οικονομίας κλπ) θα εξαφανιστούν από τη μια μέρα στην άλλη. Αυτό τα «κουσούρια», που εν μέρει συνδέονται με την οθωμανική μας κληρονομιά, θα τα κοβούμε μια πολύ κοινή μετρά, ακόμη και αν δεν έχουμε από το ευρωπαϊκό κλαμπ των φτωχών, από αυτό των πλουσίων. Ένα τέτοιο πέρας όμως θα δημιουργούσε τις αναγκαίες προϋποθέσεις και για να καλύτερεύουμε το βιοτικό μας επίπεδο και για να αυξήσουμε την πολιτική και πολιτιστική μας αυτονομία μέσα στην κοινότητα.

Ο κ. Ν. Μουζέλης είναι καθηγητής της School of Economics.

Πανεπιστήμια του βολέματος και της παρέας;

Του Ι. Μ. ΚΟΝΙΔΑΡΗ

ΣΤΑ ΜΙΣΑ σχεδόν από τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα της χώρας μας διεξήχθησαν οι διεξαγωγές τις ημέρες αυτές εκλογές για την ανάδειξη των νέων πρυτανικών αρχών. Την ίδια στιγμή είναι κοινή διαπίστωση πως τα πανεπιστήμια μας δεν περνούν την καλύτερη φάση τους. Η συγκυρία αυτή επιπλέον, ίσως και επιβλαβής, τη σύστησε έκθεση κάποιων οκείθεν ως ερεθισμάτων ενός διαλόγου που θεωρώ πως πρέπει να λάβει χώρα μεταξύ των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία, τον περίπλοκο νόμο 1268/1982, όπως έχει στο μεταξύ τροποποιηθεί, ο πρύτανης και οι δύο αντιπρυτάνεις σε κάθε ΑΕΙ εκλέγονται από ένα ειδικό σώμα που απαρτίζεται από το σύνολο των μελών του Διοικητικού Ερευνητικού Προσωπικού, συνθέσις όλων των βαθμίδων, από εκπαιδευτικούς των φοιτητών και από εκπαιδευτικούς των Ειδικών Μεταπτυχιακών Υποτροφιών, βοηθών και επιστημονικών συνεργατών, του Ειδικού Εκπαιδευτικού Προσωπικού, του Ειδικού Διοικητικού Τεχνικού Προσωπικού και του μόνιμου και επί συμβάσει ιδιωτικού δικαίου αορίστου χρόνου διοικητικού προσωπικού. Οι φοιτητές μετέχουν στις εκλογές με εκπροσώπους τους, μετά μία βραχυχρόνια μείωση στο 50%, ίσους προς το 80% του Διοικητικού Ερευνητικού Προσωπικού κάθε τριμήνου: κάθε έδρα κατηγορία εκλεκτόρων που νυμφονεύθηκε μετρεί με εκπαιδευτικούς της ίσους προς το 25% των μελών ΔΕΠ.

Για την εκλογή του πρύτανη και των αντιπρυτάνων καταρτίζεται εξάδελφο υποχρεωτικός ενιαίο ψηφοδέλτιο για κάθε υποψήφιο στο οποίο περιλαμβάνεται τόσο ο υποψήφιος πρύτανης όσο και οι υποψήφιοι αντιπρυτάνεις, έτσι ώστε στη μυστική ψηφοφορία κάθε μέλος του εκλεκτορικού σώμα-

τος είναι υποχρεωμένο να αποδεχθεί ή να απορρίψει στο σύνολό του έναν συνδυασμό, δεν έχει διδωθή ούτε καν τη δυνατότητα να διασφαλιστεί στους συνδυασμούς, επιλέγοντας από έναν πρύτανη και από άλλους τους αντιπρυτάνεις.

Η παρουσίαση σε οδωρύτες γραμμές του τρόπου εκλογής των πρυτανικών αρχών οδηγεί στη διαπίστωση πως με τα δεδομένα αυτά είναι σχεδόν αδύνατο να γίνει λόγος για εκλογή των πανεπιστημιακών αρχών με αυστηρώς σιμνή ακαδημαϊκά κριτήρια. Είναι αυτονόητο ότι θα πρέπει να υπάρχουν αμοιβαίες υποχωρήσεις, συμβιβασμοί και, οπότε, άλλο συνθίζεται ή επιβάλλεται κατά την κατάρτιση του οποιοδήποτε εκλογικού συνδυασμού. Εδώ λοιπόν εμπλοχόρεται, σε διαφορετικό ασφαλή ποσοστό κατά περίπτωση, και το κομματικό κριτήριο, κάτι το οποίο, όπως έχω διεξοδικά αναλύσει σε παλαιότερο άρθρο μου (βλ. «Το Βήμα», 7.4.1996, σ. Α20), θεωρώ θλιβερό και ολέθριο κατόντημα της πανεπιστημιακής κοινότητας.

Αν στα όσα ήδη εκτέθηκαν προστεθεί ότι αναλόγως είναι σχεδιασμένα τα εκλεκτορικά σώματα για την εκλογή και των άλλων οργάνων διοίκησης των πανεπιστημίων, δηλαδή του Διοικητικού Τομέα, του προέδρου Τμήματος και του αναπληρωτή του και του κομμοήτορα κάθε Σχολής, φανταίνεται σχεδόν εύλογο ότι εξακολουθούν να υπάρχουν και να υπάρχουν και στο μέλλον, όλες εκείνες οι δυσχετηνότητες που από πολλές μεριές έχουν κατά καιρούς επιστημονικές και αφορούν κυρίως ζητήματα στα οποία υποτίθεται ότι είναι αναμενόμενη

η σύγκρουση με το λεγόμενο «φοιτητικό κίνημα».

Και όμως αυτό είναι νομίζω το κυρίως λάθος. Οι σημερινές φοιτητές δεν είναι οι φοιτητές της δεκαετίας του '70 ή του '80. Έχουν συνεκτιροποίησης πολύ καλύτερη, μια μεγάλη τους πλειονότητα, που οδηγεί, από τη κατάσταση και τη συνεπάγεται για το μέλλον τους η διαίτησή της. Είναι οι ίδιοι πρόθυμοι να συμβάλουν στην αναβάθμιση του πανεπιστημίου. Και τούτο θα πρέπει να γίνει από μέσα από το πανεπιστήμιο και όχι να επιβληθεί από την πολιτεία.

Οι αλληπάλληλες άλλωστε νομοθετικές επεμβάσεις της πολιτείας έχουν επιδεινώσει απλώς την κατάσταση. Πριν από την εισαγωγή του περιφημού νόμου - πλαισίου του 1982 το πανεπιστήμιο έζησε για μια αιώνα με ένα νόμο του 1932, ένα νόμο ούσφονα και επιτυχημένα και επιτυχώς. Ο νόμος όμως που την αποκατέστησε έχει, από το 1982 ως σήμερα, προπονηθεί ή συμπληρωθεί από 28 (ολογράφος: είκοσι οκτώ) τολκαζόντων νομοθετήματα, πράγμα που σημαίνει ότι έχει υποστεί δύο τροποποιήσεις ανά έτος! Τούτο έχει ως πρόθετη παρενέργεια σε ορισμένα θέματα να δημιουργούνται αμυβόλες σχετικά με το πρῆγματι γράει.

Εκείνο λοιπόν που χρειάζεται είναι η αράσηση των συνεδριών μέσα στο πανεπιστήμιο. Και αυτό θεωρώ ότι θα πρέπει να είναι το πρώτο μέλημα των νέων πανεπιστημιακών αρχών. Εκείνες θα πρέπει να δώσουν πρώτες το παράδειγμα. Καθορίζοντας ή αποδοκιμαζόμενες για μία και μοναδική θητεία

των πρυτανικών αρχών και επιτρέποντας την υποβολή υποψηφιότητας μόνο από θέση αντιπρύτανη σε εκείνη την πράξη και όχι αντιπρυτάνεις: επεκτείνοντας την αρχή της μιας θητείας και στα λοιπά πανεπιστημιακά όργανα και σε όλες τις επιτροπές, ιδίως εκείνες που διαχειρίζονται και μάλιστα σημαντικά κονδύλια, όπως οι Επιτροπές Έρευνας.

Είναι ανάγκη να δοθεί η ευκαιρία να δοκιμαστούν ακαίριες και άφθαρτες δυνάμεις του χώρου, ικανές να τολμήσουν ρίξεις που, για παράδειγμα, θα αρνηθούν να δεχθούν την αρχή του ενός και μοναδικού συγχρημάτιστος και δεν θα διαγωνίζονται στη συγχρηγή ολό και ογκωδέστερο βιβλίων που δεν θα ανεχθούν το «βόλεμα» και την προαγωγή όλων όσος έτυχε να βρεθούν μέσα στο πανεπιστήμιο, αλλά θα τολμήσουν να διασφαλιστούν με την εκλογή τυχόν αξιότερων εξωπανεπιστημιακών υποψηφίων που δεν θα επιτρέψουν την αντικατάσταση της έδρας από την «παρέα» που θα επιβλήσει τον θετικό της κληρονομιάς και το δογματικό μέλημα πριν από την εκλογή σε καθημερινή βαθμίδα (βλ. και «Το Βήμα», 2.2.1997, σ. Α14).

Όταν οι ίδιοι οι διδασκόντες δώσουν το παράδειγμα και προταχθούν στην μια ηθική καθήκον θα έχουν το δικαίωμα να απαιτήσουν από τους φοιτητές τους να συμβάλουν να καταργηθούν οι μεταφορές μαθημάτων και οι μεταφορές των μεταφορεμένων που οδηγούν σε σπείρες άλλο, λόγος όχι σε ένα πανεπιστήμιο που σβένεται τον εαυτό του.

Αν δεν υπάρξει ένας τέτοιος συνασπισμός των νέων πανεπιστημιακών δυνάμεων, τότε, παρά τα λεγόμενα, το μέλλον του δημόσιου πανεπιστημίου είναι ζοφερό. Η κατάσταση που επικρατεί σήμερα όχι μόνο ασφαλή προειδοποίηση την επίσημη καθήκον των ιδιωτικών πανεπιστημίων στη χώρα μας, αλλά δημιουργεί και τις προϋποθέσεις της πλήρους επιτυχίας τους.

Ο κ. Ι. Μ. Κονιδάρης είναι καθηγητής της Νομικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών.